

Yunus Furuncu

yfuruncu@setav.org

Enerjide Küresel Kriz ve Türkiye Yansıması

2020’NİN İLK ÇEYREĞİNDE ORTALAMA 64 DOLARDAN 50 DOLARA DÜŞEN PETROL FİYATLARI, ENERJİ FİRMALARININ BÜTÇELERİNDE BÜYÜK BİR DELİK AÇTI. AYNI ŞEKİLDE NİSAN VE MAYISTA ORTALAMA 30 DOLAR SEVİYELERİNE İNEN PETROL FİYATLARI, BU FİRMALARIN DAHA DA BÜYÜK ZARARLARA KATLANACAĞI ANLAMINA GELMEKTEDİR.

Yeni tip korona-virüs (Covid-19) salgınının dünya genelinde yaygınlaşmaya başlaması sonucu insanlar ve ürünlerin hare-

ketliliğinin azalması ile sanayi çarklarının daha yavaş dönmesi enerji tüketimlerini etkiledi. Enerjinin daha az tüketilmesi enerjide talep yönünde bir kriz meydana getirdi. Öyle ki nisanda Batı Teksas tipi (WTI) ham petrol fiyatı talep eksikliğinden dolayı 40 dolar civarında düşüş yaşadı. 2019’da ortalama 64 dolar olan petrol fiyatlarının salgının yaygınlaşmasıyla 30 dolarlara düşmesi sonucu uluslararası piyasa oyuncularının bütçeleri açık vermeye başladı. Petrol fiyatlarının ortalama yüzde 50 oranında düşmesi enerji piyasalarını krize sürükledi. Bu krizin en fazla olumsuz etkilediği aktörlerin başında ise enerji gelirlerine bağımlı ülkeler ile uluslararası enerji firmaları geliyor.

İhracat gelirlerinin büyük bir bölümünü enerji satışlarından elde eden Rusya, Suudi Arabistan ve Irak gibi ülkeler enerji krizinden en fazla etkilenenler arasında yer almaktadır. Bu ülkelerin 2020’de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’sının

(GSYH) önemli oranda küçüleceği, işsizlik ve cari açık oranlarının artacağı öngörülmektedir.

2020’nin ilk çeyreğinde ortalama 64 dolardan 50 dolara düşen petrol fiyatları, enerji firmalarının bütçelerinde büyük bir delik açtı. Aynı şekilde nisan ve mayısta ortalama 30 dolar seviyelerine inen petrol fiyatları, bu firmaların daha da büyük zararlara katlanacağı anlamına gelmektedir. 2020’nin ilk çeyreğinde kar payı ödemelerinde yüzde 66 oranında kesinti yapan Shell, BP gibi enerji aktörlerinin ikinci çeyrekte büyük zararlar açıklaması beklenmektedir.

OPEC Ülkelerinin Etkisi

Petrol piyasalarında önemli ağırlığı olan Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyelerinin bile fiyatları yukarı çıkarmak konusunda etkisinin eskiye göre azaldığı görülmektedir. Dünya petrol rezervlerinin yüzde 80’ine sahip olan OPEC ülkelerinin petrol üretiminin sadece üçte birini gerçekleştirmeleri OPEC kararlarının piyasaya etkilerini azaltmaktadır. Diğer taraftan petrol gelirlerine aşırı bağımlı olan bu ülkelerin üretimi kısmaları kendi ekonomilerine de olumsuz

yansıtmaktadır. Bununla birlikte yüksek fiyatlar yaklaşık 10 milyon varillik pazar payına sahip olan kaya petrolünün daha fazla gelişmesine hizmet etmektedir. Enerji kaynakları içerisinde daha çok yenilenebilir ve doğalgaz oranları artarken petrolün toplam tüketim içindeki gücü gittikçe zayıflamaktadır. Enerji tüketiminde 1990’da yüzde 40 olan petrol kullanımının 2040’ta yüzde 25 oranına düşeceği öngörülmektedir. Bütün bu nedenler alt alta konulduğunda OPEC üyelerinin piyasaları neden eskisi kadar etkileyemediği daha iyi anlaşılmaktadır.

Krizin Sonuçları

Covid-19 salgınının yaygınlaşması ile ortaya çıkan enerji krizi, petrol piyasalarında eksi fiyatların oluşmasına neden oldu. Pandemi öncesi günlük 100 milyon varil civarında tüketilen petrol, nisanda yaklaşık 30 milyon varillik bir talep azalması ile enerji piyasalarında şok etkisi oluşturdu. Martta OPEC üyelerinin kısıtlamada anlaşamaması piyasalardaki krizin derinleşmesine neden olmuştur. Sonraki toplantıda alınan yaklaşık 10 milyon varillik kesinti kararı ise arz-talep dengesini sağlamaktan oldukça uzak kalmıştır.

Türkiye Petrol Rafinerileri AŞ (Tüpraş), yılın ilk çeyreğinde yüzde 84,6'lık kapasite kullanımıyla 6 milyon ton üretim yaparken, toplam 6,2 milyon ton ürün satışı gerçekleştirdi. (21 Mayıs 2020)

Uluslararası enerji firmalarının büyük kayıplar yaşamaya başladığı bu dönemde bazı petrol kuyularının yeni oluşan piyasa koşullarında kapatıldığı görülmektedir. Bir yandan enerji yatırımlarını askıya alan firmalar diğer yandan masraflarını kısma yoluna gitmektedir. ABD'de 2020'nin başından itibaren petrol ve doğalgaz sondaj kule sayısında yüzde 67 oranında tarihi bir düşüş yaşandı. Ayrıca günlük üretim miktarı 2 milyon varil düşen kaya petrol üretiminin yıl sonuna kadar 1,5 milyon varil daha azalması beklenmektedir. Sektördeki binlerce çalışan işini kaybederken enerji firmalarının iflasın eşiğine geldiği anlaşılmakta ve bazı devletlerin enerji firmalarına finansal destek sağlamaya başladığı görülmektedir. Ayrıca arama ve sondaj yapan bazı enerji firmalarının Doğu Akdeniz'deki yatırım ve sondaj faaliyetlerini bu süreçte erteledikleri de gözlenmektedir.

Türkiye'nin Yararına

Petrol fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde 60 milyar dolara kadar çıkan Türkiye'nin enerji

ithalatı 2019'da 41 milyar dolara kadar düşmüştü. Enerji tüketiminin azaldığı 2020'de Türkiye'nin enerji giderlerinde büyük düşüşler yaşanacağı tahmin edilmektedir. Bu durum cari dengeye ve enflasyon oranına olumlu yansırken akaryakıt fiyatlarının da inmesine neden olacaktır. Doğalgaz ve kömüre dayalı elektrik üretiminde giderlerin azalması sonucu elektrik üretim maliyetleri de düşecektir. Daha az kullanılacak olan elektrik miktarı üretim yapan firmaların daha fazla rekabete girecekleri anlamına geldiği için elektrik fiyatlarının düşmesini sağlayacaktır. Bu durumdan borçluluk oranı ve üretim maliyetleri yüksek olan enerji firmaları daha fazla olumsuz etkilenecektir. Diğer taraftan depolama imkanları, petrol fiyatlarının gitgide yükseleceğinin öngörüldüğü bir senaryoda Türkiye'nin gelecek dönemde enerji maliyetlerini düşürecektir.

Türkiye'de petrol talebinin nisanda yüzde 35-40 oranında azalması TÜPRAŞ'ın Aliğa rafinerisinin mayıs-temmuz arası üretimine ara vermesine neden oldu. Türkiye'de yaklaşık 15 milyon ton olan depolama

kapasitesinin yüzde 60-65 oranında dolduğu görülen bu süreçte doluluk oranlarının daha fazla artması beklenmektedir. Aynı şekilde doğalgaz ve kömürün düşük fiyattan depolanması durumunda enerji maliyetleri açısından Türkiye'ye kısa süreliğine avantaj sağlayacağı anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin enerji güvenliği açısından yenilenebilir enerji kullanım oranının artırılması önem arz etmektedir. Yenilenebilir enerji üretiminin dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu krizden etkilenmediği görülmektedir. Ancak tedarik zincirinin bozulması sonucu firmaların yatırım açısından problemlerle karşılaşacağı anlaşılan sektörde devlet teşvikleri daha önemli hale gelmektedir. Çünkü uluslararası piyasada ucuzlayan fosil yakıt kaynakları yatırım açısından yenilenebilir enerji kaynaklarına göre daha fazla tercih edilebilir. Ancak Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığını azaltma noktasında ilerleyeceği en önemli alanlardan biri olan yenilenebilir enerji kaynakları Türkiye'ye uzun vadede önemli fırsatlar sunacaktır. **IK**

Enerji kaynakları içerisinde daha çok yenilenebilir ve doğalgaz oranları artarken petrolün toplam tüketim içindeki gücü gittikçe zayıflamaktadır. Enerji tüketiminde 1990'da yüzde 40 olan petrol kullanımının 2040'da yüzde 25 oranına düşeceği öngörülmektedir.